

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Принципи кримінально-правової кваліфікації є частиною всіх правових принципів. Тому їм притаманні як риси цілого – правових принципів, так і ознаки, які відрізняють ці принципи від усіх інших, специфічні саме для аналізованих принципів. Такі ознаки впливають із особливостей кримінально-правової кваліфікації як окремого виду правозастосовчої діяльності.

Специфіка принципів кримінально-правової кваліфікації порівняно з іншими видами правових принципів полягає у змісті, у сфері застосування (поширення), у наслідках недотримання.

Зміст принципів кримінально-правової кваліфікації складають ідеї, які виражають сутність цієї діяльності. Кожний із принципів «опосередковує» певні вимоги до кваліфікації, тобто правила, умови, які є обов'язковими для неї. Завдяки дотриманню принципів кваліфікації реалізується воля законодавця, правильно застосовуються норми кримінального права втілюється в життя політика держави у боротьбі зі злочинністю.

Саме за змістом принципи кримінально-правової кваліфікації відрізняються від принципів кримінального права. Принципи кримінального права відображають статику боротьби зі злочинністю, виражену у наявних нормах кримінального законодавства – їх соціальне призначення, внутрішні закономірності побудови норм цієї галузі та їх взаємозв'язки з нормами інших галузей, зміст окремих інститутів. Принципи ж кримінально-правової кваліфікації характеризують динаміку реалізації прав і обов'язків держави, її компетентних органів, громадян з кримінально-правової боротьби зі злочинністю – процес застосування норм кримінального права до конкретних життєвих ситуацій, їх ієрархією, шляхи вирішення питань, які виникають в ході правозастосування. Принципи кваліфікації відображають її основні структурні елементи. Так, ці принципи формулюються з урахуванням насамперед змісту цієї діяльності – вибору норми, доведення відповідності між фактичними обставинами та ознаками, вказаними в кримінальному законі, юридичного закріплення результатів кваліфікації. Вони (принципи) дозволяють визначити суб'єктів кваліфікації та сформулювати вимоги до їх діяльності, а також окреслити права осіб, діяння яких кваліфікуються. Нарешті, принципи кваліфікації вказують на її об'єкт – діяння, принаймні формально передбачене кримінальним законом як злочин.

Що ж до того, які положення слід віднести до принципів кваліфікації (її загальних правил), то у теорії кримінального права немає більш-менш чітко

виражених позицій. Зустрічаються думки, відповідно до яких принципами кваліфікації визначаються нехай і не важливі, принципові моменти, але котрі не мають відношення до кваліфікації, а є принципами кримінальної відповідальності чи взагалі належать до суміжних галузей права, зокрема, кримінального процесу. Видається, що вказане багато у чому зумовлено відсутністю єдиного підходу до поняття кримінально-правових принципів. Тому перш ніж вести мову про те, що вважати принципами кримінально-правової кваліфікації, доцільно з'ясувати ознаки та поняття таких принципів. Визначаючи поняття принципів кримінально-правової кваліфікації (частиною з яких є принципи кваліфікації злочинів), слід назвати їх істотні, необхідні і достатні ознаки.

Насамперед, це системний характер принципів, який відображає те, що принципи кримінально-правової кваліфікації несуперечливі, узгоджені між собою, можливі протиріччя між ними усуваються за допомогою, можливі протиріччя між ними усуваються за допомогою звернення до того принципу, котрий є головним у даній системі.

Наукова обґрунтованість принципів – ознака, яка вказує, що вони відображають об'єктивно існуючі закономірності функціонування права. Отже, принципами можуть визнаватися не тільки будь-які положення, а лише ті, що мають свою основу інших правових категоріях. Нарешті, вказівка на наукову обґрунтованість принципів означає, що вони вільні від ідеологічних установок.

Стабільність, як ознака принципів кримінально-правової кваліфікації, свідчить про те, що відповідні положення витримали перевірку часом, апробовані у ході теоретичних пошуків та у практиці правозастосування. Вони не можуть змінюватися вольовим шляхом у зв'язку з потребами сьогодення. За великим рахунком, принципи кримінально-правової кваліфікації взагалі незмінні і єдині у будь-якій правовій системі.

У визначенні принципів потрібно відобразити традиційну для позначення саме цієї правової категорії ознаку – це положення найбільш загальні. Отже, принципи – ті ідеї, які поширюються на всі питання кваліфікації, стосуються кваліфікації усіх злочинів. Вони стосовно детальніших правил відіграють роль загального.

Названі вище ознаки характеризують об'єктивні начала у принципах кримінально-правової кваліфікації. Суб'єктивне їх начало позначається через вказівку на те, що це правила, які застосовуються свідомо.

З урахуванням викладених положень може бути запропоноване таке формулювання. Принципи кримінально-правової кваліфікації – це система науково обґрунтованих, стабільних, таких, що застосовуються свідомо, найбільш загальних правил, на підставі яких здійснюється вибір статті кримінального закону, котра передбачає скоєне діяння, доводиться необхідність застосування саме даної статті і процесуально закріплюється висновок, що діяння охоплюється саме обраною статтею.

При визначенні сфери застосування принципів кримінально-правової кваліфікації потрібно мати на увазі, що вони впливають на широке коло суспільних відносин. Насамперед, вони стосуються питань застосування норм чинного законодавства. При цьому принципи кримінально-правової кваліфікації проявляють свою дію на всіх стадіях кримінального процесу, зокрема їх на всіх стадіях виконання вироку, коли відповідні служби установи виконання покарань або наглядаючий прокурор перевіряють законність засудження особи, щоб переконатись у правомірності її поміщення саме у дану установу. Головним чином, принципи кваліфікації відіграють відповідну спрямовуючу роль при застосуванні диспозиції кримінально-правової норми. Але й призначення покарання не обходиться без врахування принципів кваліфікації. Так, загальновизнане в цілому положення про не припустимість подвійного врахування «одноіменних» ознак складу злочину, названих в диспозиції статті кримінального закону і відповідних обтяжуючих чи пом'якшуючих відповідальність обставин базується на принципі кваліфікації про недопустимість подвійного ставлення у вину. Принципи кримінально-правової кваліфікації є ідеями, що скеровують діяльність працівників органів, які є суб'єктами офіційної кваліфікації. Водночас вони визначають поведінку осіб, які не проводячи кваліфікації від імені держави, однак мають до неї відношення. Саме дотримання чи недотримання принципів кваліфікації, а тим самим і уявлень про справедливість чи несправедливість прийнятих у зв'язку з кваліфікацією рішень, спонукає потерпілих, засуджених, адвокатів заявляти в ході процесу клопотання, оскаржувати вироки чи інші процесуальні документи.

Принципи кваліфікації мають відношення і правотворчості. Необхідність внесення змін і доповнень до норм чинного законодавства часто пояснюється саме потребою забезпечити реалізацію принципів кримінально-правової кваліфікації. Ці принципи повинні враховуватися і при її повній кодифікації законодавства з тим, щоб воно не було досконалим у статиці, а було ефективним у застосуванні.

Складнішим є зв'язок принципів кримінально-правової кваліфікації з чинним законодавством. Він має іншу спрямованість ніж зв'язок цих же принципів із застосуванням кримінально-правових норм та правотворчістю в цій галузі. Суть цього зв'язку полягає в тому, що не принципи кваліфікації впливають на визначенні змісту кримінально-правових норм, а навпаки, виходячи із змісту норм, визначаються вказані принципи.

Недотримання принципів кримінально-правової кваліфікації тягне за собою неоднакові наслідки в залежності від того, має місце порушення якогось одного принципу чи їх сукупності, стосується це конкретної кримінальної справи чи є лінією діяльності відповідних державних органів. При недотриманні певного принципу чи певних принципів кваліфікації особою, яка проводить дізнання, слідчим, прокурором, суддею в ході

проведення досудового розслідування і судового слідства по конкретній кримінальній справі настають наслідки, перелік і зміст яких визначається зазначенням правильної кримінально-правової кваліфікації.

Отже, поняття принципів кримінально-правової кваліфікації законодавчо не закріплено, тому цим питанням займається лише наука кримінального права. На сучасному етапі розвитку кримінального права в Україні вони є предметом лише науки кримінального права.

Література

1. Гацелюк В. А. Реализация принципов уголовного права Украины: проблемы и перспективы / В. А. Гацелюк. – Луганськ: РИО ЛАВД, 2003. – 152 с.
2. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. / В. О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
3. Навроцький В. О. Специфіка принципів кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький // Вісник університету внутрішніх справ. – 2010. – Випуск 10. – С. 112-117.

УДК 343 (043.2)

Овсійчук Т. П., магістрант,
Інститут права ім. І. Малиновського, Національний
університет «Острозька академія», м. Острог Рівненської обл.

ЗАБОРОНА ВИДАЧІ ВЛАСНИХ ГРОМАДЯН ЯК ПІДСТАВА ВІДМОВИ У ЗДІЙСНЕННІ ЕКСТРАДИЦІЇ

У теорії та кримінально-правовій практиці правозастосування відсутня єдність з питання екстрадиції державами власних громадян. Прихильниками видачі громадян виступали Гуго Гроцій, Ваттель, Билльо, Ф. Ф. Мартенс, В. П. Даневський, Д. П. Нікольський, Э. К. Симсон, та інші. Вони висували такі аргументи у захист цієї концепції:

- територіальний принцип чинності кримінального закону повинен панувати у всіх випадках вчинення злочину, незалежно від громадянства;
- розслідування та судовий розгляд по кримінальній справі, пов'язані з дослідженням обставин злочину (допити свідків і потерпілих, проведення експертиз, зібрання доказів), можуть бути ефективними, якщо вони проводяться на місці вчинення злочину;
- держава, караючи свого громадянина, який вчинив злочин за кордоном і порушив інтереси іншої держави, не може гарантувати правових інтересів цієї держави, тому зобов'язана його видати;
- держава не має права на «вилучення» свого громадянина, який вчинив кримінально каране діяння в іноземній державі, з-під юрисдикції останньої, а втеча особи є нічим іншим як випадком, що не має правового значення для вирішення питання здійснення правосуддя у справі цієї особи;
- упередженість судових органів іноземної держави не є тим аргументом, який заслуговує на увагу, оскільки практика вирішення